

107698

Da Quisling var forsvarsminister:

Ville gjøre et kupp mulig

Vidkun Quisling forberedte et opplegg for å kunne begå statskupp allerede i begynnelsen av 1930-årene mens han var forsvarsminister.

OLAV TRYGGE STORVIK

Det går frem av en doktoravhandling i historie av førsteamanuensis Nils Ivar Agøy. I morgen forsvarer han avhandlingen for den filosofiske doktorgrad under en disputas ved Universitetet i Oslo.

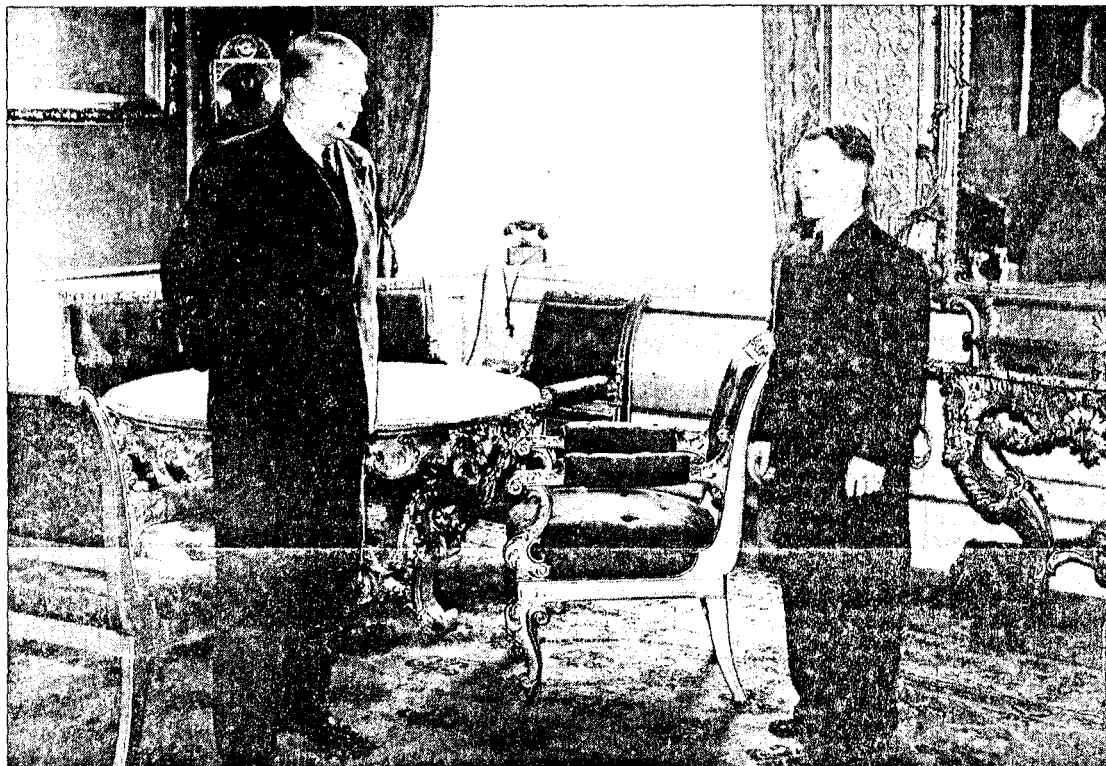
Avhandlingen er kalt «Militæretaten og den indre fiende fra 1905 til 1940. Hemmelige sikkerhetsstyrker i Norge», og tar for seg de interne sikkerhetstiltak som ble satt i verk i Skandinavia rett etter første verdenskrig. Agøy som har benyttet seg av kilder i de militære arkivene i både Sverige, Norge og Danmark, påviser at sikkerhetstiltakene i de tre nordiske landene var svært like.

Etter revolusjonen i Russland var det en utbredt frykt i borgerlige kretser i alle tre land for at radikale deler av arbeiderbevegelsen skulle gjøre forsøk på å gripe makten med voldelige midler. Den politiske frykten avtok utover i 1920- og 30-årene, men Agøy påviser at de hemmelige militære sikkerhetstiltakene likevel varte ved.

Planene forelå

Han stiller spørsmål ved den politiske kontrollen med de hemmelige sikkerhetsstyrkene i mellomkrigstiden.

– I Det norske forsvarsdepartementets arkiver finnes dokumenter med planer for hvordan Quisling som forsvarsminister kunne begå statskupp i begynnelsen av 1930-årene, opplyser Agøy til Aftenposten. – Forutsetningen for at det kunne skje var sosial uro i landet. I en slik situasjon hadde forsvarsministeren fullmakt til å

SØKTE SAMARBEID: Som forsvarsminister anså Vidkun Quisling den radikale fløy av arbeiderbevegelsen som hovedfienden. Men under krigen søkte han samarbeid. Her mottar han på Slottet en representant for de såkalte arbeidertillitsmenn. Arkivfoto: NTB

beordre sikkerhetsstyrkene til å gå til preventiv aksjon for å komme en forestående revolusjonær reising i forkjøpet.

Det hele skulle skje ved en overraskende nattlig operasjon i de største byene og enkelte støttepunkter over hele landet. Byene kunne så bli erklært som unntaksområder med vide fullmakter for militære sjef. De sto direkte ansvarlig overfor forsvarsministeren. Quisling ville dermed sitte med all fysisk makt i en kort periode, sier Agøy.

Han har ikke funnet arrestasjonslister i arkivene, men mener det er liten tvil om at motstanderen var arbeiderbevegelsen i vid forstand. De hemmelige militære sikkerhetsstyrkene ble ikke øvet, ettersom mannskapene vanligvis ikke ble informert om sin rolle, opplyser Agøy. Men

soldatene ble spesielt utvalgt for oppgaven, etter en vurdering av deres pålitelighet.

Etterhvert bygget det seg også opp et stadig tettere samarbeide mellom de militære sikkerhetsstyrkene og enkelte korporatistiske sivile organisasjoner, hvorav enkelte også hadde fascistiske trekk. Det gjaldt «Leidangen», «Samfundshjelpen» og «Samfundsvernet». Ofte var det snakk om dobbeltmedlemskap.

Endret regelen

Da Quisling ble utnevnt til forsvarsminister (1931–33 i bondepartiregjeringsene Kolstad/Hundseid, var han den første statsråd på svært lenge som kom fra de militære rekker. Fra sin tid i generalstaben hadde Quisling god kjennskap til de hemmelige sikkerhetsstyrkene, og da han ble

forsvarsminister benyttet han anledningen til å forandre regelverket for bruken av dem.

– Enkelte høyere offiserer protesterte mot dette, men de gav seg likevel til slutt, forteller Agøy. Han nevner spesielt sikrings-sjefen i Bergen, Oscar Klíngenberg, og generalmajor Carl Hagbarth Gulbranson. Quislings store motstander i offiserskorpset, venstresympatisøren, kommanderende general Kristian Laake, forsøkte å stoppe Quisling i hans fremstøt for å skaffe seg direkte kontroll over sikkerhetsstyrkene, men mislyktes.

Derimot hadde Quisling gode støtter innen generalstaben, bla. nestkommanderende i operativ avdeling, Adolph Fredrik Munthe.

Agøy har ikke funnet

tegn til noen grunnleggende protest innen generalstaben mot Quislings planer. Tvert imot mener han det var en utbredt stemning på denne tiden innen militæretaten for å skaffe seg friere tøyler og ønske om å forandre lovverket for å bruke dem ved indre konflikter i landet.

En sentral tese i Agøys avhandling er at den militære beredskapen overfor indre fiender, ga offiserskorpset i de nordiske land et samlingspunkt og følelse av å ha en betydningsfull oppgave i en tid da trusselen da den ytre trussel syntes svak og styrkene ble kraftig beskåret. Offiserene følte seg på mange måter sviktet av det sivile samfunn.

Ifølge Agøy var behovet for en legitimerende oppgave trolig forklaringen på at sikkerhetstiltakene holdt seg så lenge som de gjorde.